

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти «Магістр»

на тему:

**«НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА
ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ
У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ»**

Виконала:

студентка II курсу магістратури,
група МКД-11-21
спеціальності 028 «Менеджмент
соціокультурної діяльності»

Фоміна Анастасія Сергіївна

Науковий керівник: кандидат
економічних наук, доцент

Воробйова Наталія Петрівна

Рецензент:

кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії Київського
національного університету культури і
мистецтв Кундеревич О.В.

Допущено до захисту:
протокол засідання кафедри
№3 від 24 листопада 2022 р.
в.о. завідувача кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
_____ Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА

Київ-2022

ЗМІСТ

ВСТУП		4
РОЗДІЛ I.	Тематизація понять фестивального руху та нематеріальної культурної спадщини та в науково-історичному дискурсі	
1.1.	Фестиваль як теоретична категорія. Історична ретроспектива становлення фестивального руху	8
1.2.	Історична ретроспектива становлення поняття нематеріальної культурної спадщини	11
1.3.	Нематеріальна культурна спадщина як теоретична категорія	13
	<i>Висновки до першого розділу</i>	20
РОЗДІЛ II.	Сучасний стан нематеріальної культурної спадщини та фестивального руху на Вінниччині. Взаємодія та вплив.	22
2.1.	Нематеріальна культурна спадщина як один із пріоритетів розвитку культури Вінницької області	22
2.2.	Фестивальний рух на Вінниччині. Соціально-економічна складова	43
2.3.	Обмеження у зв'язку із коронавірусною інфекцією. Воєнний стан. Вплив. Наслідки	
	<i>Висновки до другого розділу</i>	47
РОЗДІЛ III.	Перспективи збереження нематеріальної культурної спадщини, як головного чинника розвитку фестивального руху у Вінницькій області.	50
3.1.	Нематеріальна культурна спадщина, як складова креативних індустрій	50
3.2.	Культурно-історичний та культурно-подієвий туризм	52
3.3.	Фестивальний рух	57
	<i>Висновки до третього розділу</i>	60
ВИСНОВКИ		61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		63

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку наукової думки тема креативних індустрій, складником яких є фестивальний рух, знаходиться в стані активного дослідження філософами, культурологами, мистецтвознавцями, економістами, соціологами. Еволюція розвитку креативних індустрій бере свій початок в першій половині ХХ століття в період стрімкої індустріалізації економіки.

В культурному просторі сучасної України все більшого поширення набувають фестивалі – у найрізноманітніших формах і масштабах. Повсякденна практика показує, що цьому поняттю людина здатна надавати зовсім різного значення, в залежності від індивідуальних інтересів, стилю життя та середовища спілкування. Однак зростання загальносоціального значення фестивального руху (що неминуче впливає з його поширення) породжує необхідність його наукового дослідження, визначення тенденцій розвитку та впровадження конструктивного підходу до організації. Складність дослідження обумовлена, по-перше, тематичною різноманітністю та кількістю фестивалів, по-друге, відсутністю їх загального документального обліку (оскільки не завжди фестивалі пов'язані з офіційними структурами, які документують їхнє проведення), що залишає єдине постійне джерело – засоби масової інформації, по-третє, – відносною новизною даного явища в сучасній Україні (період суттєвого зростання кількості фестивалів починається, приблизно, із здобуттям незалежності). Але актуальність його не викликає сумнівів, оскільки правильна організація фестивалів, в тому числі за державної підтримки, дає можливість використати їхній значний потенціал для вирішення проблем міжкультурної комунікації, кризи духовних цінностей, естетичного виховання молоді, збереження матеріальної та нематеріальної спадщини, організації дозвілля тощо.

Культурна спадщина є невід’ємною частиною національної культури. Через неї втілюються багатовіковий досвід естетичного сприйняття світу, зберігаються глибокі художні традиції, відображається ідентичність культури України, яка є одним із факторів економічного розвитку регіонів. Народне мистецтво у сучасному соціокультурному просторі представлено, перш за все, народними художниками, народними майстрами, які передають традиційну культуру молодому поколінню.

Нематеріальна культурна спадщина – це цілісна система традиційних культурних виявів, продуктів інтелектуальної діяльності, суспільного досвіду та духовних практик багатьох поколінь. Формами нематеріальної культурної спадщини є усні традиції та форми вираження: мова; виконавське мистецтво; звичаї, традиції, обряди, святкування; знання та практики, що стосуються природи та Всесвіту, виховання та освіти; народні художні промисли (традиційні ремесла); інші прояви нематеріальної культурної спадщини.

Усвідомлюючи важливе значення нематеріальної культурної спадщини як головного джерела культурного різноманіття й гарантії сталого розвитку, ЮНЕСКО було вироблено ряд важливих актів. Україна була серед тих країн, що підтримали ініціативу ЮНЕСКО та проголосували за прийняття Конвенції (2003) про охорону нематеріальної культурної спадщини.

Метою магістерського дослідження є узагальнення та систематизація стану розвитку фестивального руху на Вінниччині на базі нематеріальної культурної спадщини.

Означена нами мета дослідження спонукала до формулювання таких **завдань**:

- дослідити науковий доробок вчених у межах теми;
- дослідити нематеріальну культурну спадщину як теоретичну категорію;

- дослідити фестивальний рух як теоретичну категорію
- прослідкувати ретроспективу розвитку фестивального руху в Україні;
- дослідити нематеріальну культурну спадщину, як пріоритетний розвиток територіальних громад громад;
- проаналізувати соціально-економічну складову фестивального руху;

Об'єкт дослідження – фестивальний рух

Предмет дослідження – нематеріальна культурна спадщина

Методи дослідження. Підґрунтя нашої роботи становить синтез таких наукових методів як історичний аналіз, метод систематизації, текстуальний аналіз, порівняльний та системно-структурний методи. Їх цілеспрямоване й комплексне застосування сприяло здійсненню всебічного дослідження.

Джерельна база та стан наукової розробленості теми. Тему дослідження висвітлювали такі науковці, як Ю. М. Бережна, О. І. Мельничук, В. О. Василенко, Г. О. Андрес, Л. О. Троєльнікова, І. В. Френкель.

Слід наголосити, що вплив нематеріальної культурної спадщини на фестивальний рух не є активно досліджуваним об'єктом уваги серед вітчизняних науковців. Фрагментарно до феномену креативності в культурі звертається вітчизняний культуролог О. Р. Копієвська. Дослідниця в межах теоретичного осмислення культурних практик акцентує увагу на ролі і значенні нематеріальної спадщини, її потенціалу та можливих перспектив.

Для нашого дослідження також важливими стали нормативно-правові документи ЮНЕСКО: «Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини», Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини», Угода про асоціацію між Україною та ЄС.

Окрім того, проблематика роботи зумовила використання інтернет-ресурсів: Креативна Європа, CULTURAL BRIGES, Creative Industries Mapping Document 1998, Український центр культурних досліджень.

Теоретику-методичну основу дослідження становлять монографії, збірники наукових статей, конференцій, довідкова література і періодичні матеріали.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні ґрунтовного аналізу стану збереження нематеріальної культурної спадщини та її частки у розвитку фестивального руху у Вінницькій області, визначення важелів впливу, факторів, що впливають на розвиток фестивального руху та таких, що гальмують.

Теоретичне і практичне значення результатів дипломної роботи передбачає можливість використання матеріалів дослідження, його положень та висновків у відповідних навчальних курсах за напрямками «менеджмент соцікультурної діяльності» та «культурологія».

Апробацію результатів дослідження було здійснено шляхом оприлюднення досягнутих результатів на VI Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір», тема доповіді «Нематеріальна культурна спадщина як складова креативної економіки та креативних індустрій».

Структура та обсяг магістерської роботи. Логіка дослідження зумовила дотримання такої структури: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, який нараховує 39 позицій. Обсяг основного тексту дипломної роботи – 66 сторінок, додатків – 41 сторінка, всього –107 сторінок.

РОЗДІЛ І. ТЕМАТИЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В НАУКОВО-ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Фестиваль як теоретична категорія. Історична ретроспектива становлення фестивального руху.

Здійснений огляд літератури та попередніх досліджень не дає єдиного визначення понять «фестиваль», «фестивальна діяльність» або «фестивальний рух». Відсутні ці визначення і у нормативно-правовій базі законодавства України.

Дослідимо, для початку, етимологію слова «фестиваль», враховуючи сучасний контекст його використання. Термін «фестиваль» походить від латинського поняття «feast» та «festival», які означали «свято». При подальшому розділенні свят релігійних та світських, слово «festival» закріпилось за світськими святами. Однак, фестивалю, на відміну від свята, яке може бути стихійним, притаманні також обов'язкова наявність тематики, організатора (або декількох).

Свята, з ознаками фестивалю, відбувались із самого зародження культури, з розвитком релігійного і світського життя. Більшість перших фестивалів були присвячені церковній музиці. У XVIII ст. в Англії такі заходи були традиційними, згодом вони розповсюдились в інших країнах центральної Європи.

У XX столітті фестивалі почали масово проводити з 40-х років. В колишньому СРСР такі заходи почали проводити з 30-х років. Після Другої світової війни, у 50-х роках, вони набули особливого поширення.

Академічний тлумачний словник української мови дає наступне визначення фестивалю: масове свято, на якому показують досягнення певного виду мистецтва; показ, огляд досягнень якого-небудь виду мистецтва [1, с. 580].

Фестивальний рух в Україні почав масово розвиватись із здобуттям незалежності. Відбулись великі фестивалі у Києві («Київ Music Фест»),

Львові («Контрасти»), Харкові («Харківські асамблеї»), Одесі («Два дні і дві ночі нової музики»). Відбулись перші фестивалі-конкурси естрадного мистецтва: «Червона рута», «Перлини сезону», «Таврійські ігри».

Більшість сучасних дослідників вивчає фестиваль із точки зору його розважальної функції. Так, дослідник в. П. Зайцев зазначав, що «фестиваль – це свято особливого виду, для якого характерні розмах і масовість, і сьогодні фестивалем називають велике торжество зі значною кількістю учасників і заходів» [2, с. 212]. У цьому ж контексті розглядає фестиваль і науковець П. Мрига: «Фестиваль – це дійство культурно-розважального характеру, яке придумане для того, щоб нести в народ певні традиції й емоції» [3, с. 103]. Науковці підкреслюють підсумкову роль фестивалю, де узагальнюється найкращий мистецький досвід: «Фестиваль – це огляд найкращих досягнень мистецтва, і водночас це змагання, учасники якого обираються спеціальним журі в результаті попередніх відбірних оглядів» [3, с. 146]. Загальна думка: фестиваль – це свято особливого виду, яке відрізняється особливим розмахом, динамізмом і масовістю. Фестиваль – це широка суспільна, святкова зустріч, супроводжувана оглядом досягнень будь-яких видів мистецтв.

Можемо виділити декілька спільних складових для всіх фестивалів: тематична (сміслова) складова; елемент святковості, значущості, урочистості; масовість, організаційна структура.

Фестивалі – досить гнучка і демократична форма подачі культурних надбань. Фестивальний рух не обмежений чіткими канонами, вимогами, правилами. Фестивалі можуть мати в основі будь-яку ідею, яка зацікавила групу організаторів і потенційно може бути цікавою глядачеві. Захід може мати міжнародний масштаб (Карнавал в Ріо-де-Жанейро, Oktoberfest у Німеччині, Венеціанський карнавал) або обмежуватись жителями одного села. Фестиваль може проводитись у приміщенні або бути під відкритим небом (open-air), відбуватись один день або кілька тижнів, проводитись разово, щорічно або через визначений проміжок часу.

Фестиваль, як мистецький захід, як подія об'єднує у собі відразу декілька корисних функцій:

- викристалізовує ідею, яка має цінність для конкретної території або конкретної групи людей;
- об'єднує навколо себе однодумців, які в процесі роботи обмінюються цінними навичками і здатні продовжити співпрацю після закінчення фестивалю;
- відбирає із великої кількості представників культурного сектора тих, хто відповідає їхній концепції для участі у фестивалі, створюючи таким чином творчий кластер, який може створювати сталі форми співпраці після закінчення фестивалю;
- дає можливість митцям комунікувати між собою;
- представляє свою ідею на широкий загал публіці;
- отримує зворотній зв'язок;
- залучає до співпраці технічний персонал, сферу харчування, сферу послуг, комунальні служби, що дає можливість збільшення прибутку;
- співпрацює з місцевою владою, що допомагає створювати спільні проекти та знаходити точки перетину між митцями, громадськими діячами та представниками влади;
- залучає до співпраці волонтерів і місцеву громаду, що спонукає суспільство відповідально і активно ставитись до власних культурних надбань;
- залучає представників різних сфер культури для демонстрації культурного розмаїття;
- популяризує мистецьке надбання;
- створює позитивний імідж території;
- може стати брендом території;
- «підвищує ціну» території.

Цей перелік показує наскільки перспективним є розвиток фестивального руху. Підтвердженням цьому є щорічне збільшення кількості

фестивалів в Україні.

1.2. Історична ретроспектива становлення поняття нематеріальної культурної спадщини

Нематеріальна культурна спадщина – один із найперспективніших напрямків розвитку креативних індустрій, в тому числі фестивального руху, як одного із видів креативних індустрій. Незважаючи на доступність цього ресурсу і постійне активне використання, увага до нього в Україні, як до окремої культурної категорії, виникла тільки в останні роки. Тим часом культурний сектор країн Західної Європи протягом тривалого часу активно розвивається і залучає нематеріальну спадщину, як один із найефективніших секторів креативної економіки.

Світовий процес глобалізації, окрім позитивних наслідків (переважно економічних), має і негативну складову. Руйнуючи політичні кордони, глобалізація одночасно розмиває уявлення людей про власну ідентичність щодо етносу, нації, культурної приналежності.

В сучасних дослідженнях з культурології поняття ідентичності є одним із ключових. Культурна ідентичність – відчуття приналежності людини до тієї чи іншої культури. Поняття ідентифікації (ототожнення себе з кимось, чимось) в науковий дискурс було введено австрійським психіатром Зігмундом Фрейдом у книзі «Психологія мас та аналіз людського «Я» (1920 р.). Розвинув цей термін німецький філософ, психолог Еріх Фромм у праці «Мати чи бути». Науковець доводить, що потреба в ототожненні є однією з базових потреб людини, без задоволення якої особистість не може сформуватись. Систему цінностей, орієнтири може дати тільки культура в її широкому значенні [4, с.23].

Втрата країною власної, національної культури не дає можливості людині сформувати ідентичність з конкретною етнічною групою. Як наслідок, потреба задовольняється іншими легкодоступними орієнтирами – масовою культурою. Відповідно, цінності та їхня ієрархія теж будуть формуватись масовою культурою. І як наслідок, – отримаємо суспільство,

побудоване на ідеалах примітивних потреб. Нерозуміння таких питань призводить, до сумних наслідків. Кожна кризова ситуація особистості, суспільної групи, країни ставить перед своїми членами питання: хто ми? Хто для нас взірець? На кого ми будемо працювати? На що витратимо гроші? Кого захищатимемо у випадку небезпеки? Україна сьогодні дає відповіді на ці питання окупованими територіями, війною і свідомим героїзмом тих, хто захищає нас і наш світогляд, нашу ідентичність у цій війні.

Разом з тим, процес глобалізації викликає зворотну дію – супротив і бажання націй зберегти свою самобутність. Це питання вже не перший рік є особливо актуальним для країн Європи. Більшість з них визнають фундаментальну аксіому: економіка, фінанси, політика – похідне. Фундамент нації – її національна культура в динаміці.

Важливо розуміти, що національна культура у більшості випадків проявляється в нематеріальних аспектах: традиціях, фольклорі, звичаях, практиках. Відсутність чітких критеріїв відмінності «нематеріальної» спадщини від матеріального спадку довгий час унеможлилювала оперування цим поняттям.

Зважаючи на необхідність регулювання цього питання, після опитування серед держав та неурядових організації з метою вироблення засад 17 жовтня 2003 року Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, проводячи засідання в Парижі під час своєї XXXII сесії прийняла Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини. [5].

В обґрунтуванні прийняття Конвенції увага акцентується на важливості нематеріальної культурної спадщини як головного джерела культурного різноманіття й гарантії сталого розвитку, а також визнається, що процеси глобалізації та суспільних перетворень поряд з умовами, які вони створюють для поновленого діалогу між спільнотами, також зумовлюють і явище нетерпимості, серйозні загрози погіршення, зникнення та руйнування

нематеріальної культурної спадщини, зокрема через обмеженість ресурсів для охорони такої спадщини. У конвенції наголошується на неоціненну роль нематеріальної культурної спадщини як чинника, що сприяє зближенню людей, обмінам та взаєморозумінню між ними.

1.3. Нематеріальна культурна спадщина як теоретична категорія

Конвенція визначає нематеріальну культурну спадщину як звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Така нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самобутності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини.

Згідно Конвенції термін «нематеріальна культурна спадщина» проявляється у таких галузях:

- усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини;
- виконавському мистецтві;
- звичаях, обрядах, святкуваннях;
- знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту;
- традиційних ремеслах [там само].

Прийняття цього документу дало можливість створити нормативно-правову базу для подальшої роботи в сфері нематеріальної культурної спадщини всіх країн, які приєдналися до Конвенції.

6 березня 2008 року Верховною Радою України було ухвалено Закон «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» [6]. Згідно Конвенції важливим завданнями є вивчення та збереження традицій, популяризація елементів нематеріальної

культурної спадщини.

Приєднання України до Конвенції вимагає виконання усіх зобов'язань, що випливають з її положень. А з іншого боку, дає можливість подальшої розробки нормативно-правової бази для практичного залучення сфери нематеріальної культурної спадщини в культурні проекти усіх рівнів.

Конвенцією передбачено створення двох списків:

1. Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства, який сприятиме забезпеченню більшої наочності нематеріальної культурної спадщини, поглибленню усвідомлення її значення та заохоченню діалогу на основі поваги до культурного різноманіття.

2. Список нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони, який встановлює пріоритетність прийняття заходів щодо збереження нематеріальної спадщини.

Наказом Міністерства культури України від 11 грудня 2017 р. України було затверджено Порядок ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України [7].

Також цим Порядком визначається механізм створення та ведення Національного переліку, дає визначення таким поняттям, як «елемент нематеріальної культурної спадщини», життєздатність елемента нематеріальної культурної спадщини», «місцевий перелік елементів нематеріальної культурної спадщини», «облікова картка елемента нематеріальної культурної спадщини», «охорона елемента нематеріальної культурної спадщини».

Порядок визначає чіткі критерії, яким повинен відповідати елемент нематеріальної культурної спадщини для включення його в Національний перелік. Ведення Національного переліку здійснює Міністерство культури України.

Наказом Міністерства культури України № 1521 від 14 грудня 2012 р. «Про затвердження примірного зразка форми облікової картки об'єкта (елемента) нематеріальної культурної спадщини України та визначення

об'єктів нематеріальної культурної спадщини» [8] було сформовано Список елементів нематеріальної культурної спадщини України, затверджено зразок облікової картки [9].

Варто звернути увагу на широке коло можливих ініціаторів включення елемента до Переліку: органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації всіх форм власності, творчі спілки, громадські об'єднання, діяльність яких пов'язана з охороною нематеріальної культурної спадщини.

У 2013 році наказом Міністерства культури України № 932 від 03 жовтня 2013 р. створено Експертну раду при Міністерстві культури України [10], до складу якої ввійшли провідні фахівці в галузі нематеріальної культурної спадщини. Наказом було затверджено Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України [11].

Основними завданнями Експертної ради є:

- надання рекомендацій та пропозицій щодо забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини;
- обговорення найважливіших програм і проектів з питань нематеріальної культурної спадщини;
- розгляд та участь у розробленні в межах компетенції програм, проектів, концепцій, пропозицій тощо з питань охорони нематеріальної культурної спадщини та міжнародного співробітництва у цій сфері;
- розгляд проектів нормативно-правових актів з питань нематеріальної культурної спадщини;
- розгляд матеріалів та підготовка рекомендацій щодо включення елементів нематеріальної культурної спадщини до переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України (далі - перелік) та внесення змін до нього [там само].

У 2017 році наказом Міністерства культури України № 1319 від 11 грудня 2017 р. затверджено новий зразок Облікової картки елемента

нематеріальної культурної спадщини.

З 2015 року відповідно до ст. 13, п. б) Конвенції наказом Міністерства культури України від 27.07.2015 № 548 була визначена установа, уповноважена на науково-методичне забезпечення реалізації Конвенції – Український центр культурних досліджень Міністерства культури України (Далі – УЦКД). Уповноважені установи культури щодо охорони нематеріальної культурної спадщини у регіонах України – обласні центри народної творчості.

Перший елемент нематеріальної культурної спадщини було внесено до Національного переліку ще у 2012 році: «Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX – XXI століть». 2013 року «Петриківський розпис» був включений до Репрезентативного списку елементів нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. Протягом наступних років Репрезентативний список ЮНЕСКО НКС людства поповнився ще чотирма елементами з України:

- Традиція Косівської мальованої кераміки (2019 р.);
 - Орьнек – кримськотатарський орнамент та знання про нього (2021 р.);
- До Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони включено:

- Козацькі пісні Дніпропетровщини (2016 р.)
- Культура приготування українського борщу (2022 р.)

Варто зазначити, що до Репрезентативного списку ЮНЕСКО нематеріальної культурної спадщини людства свої елементи подали понад 120 країн. На сьогодні багато країн мають представленими десять, п'ятнадцять і більше елементів.

На сьогодні до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України входять 50 елементів [12]:

Включено у 2012 році:

1. Традиція косівської мальованої кераміки (Івано-Франківська обл., м. Косів)
2. Кролевецьке переборне ткацтво (Сумська обл., м. Кролевець)

3. Опішнянська кераміка (Полтавська обл., Зіньківський район, смт Опішня)
4. Петриківський розпис – українське декоративно орнаментальне малярство XIX – XXI ст. (Дніпропетровська обл., Петриківський р-н, смт Петриківка)

Включено у 2015 році:

5. Козацькі пісні Дніпропетровщини (Дніпропетровська обл.)

У 2016 році Козацькі пісні Дніпропетровщини внесено до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, що потребують термінової охорони.

Включено у 2017 році:

6. Пісенна традиція села Лука Києво-Святошинського району Київської області (Київська обл.)
7. Технологія виконання вишивки «білим по білому» Решетилівського району Полтавської області» (Полтавська обл.)
8. Традиції рослинного килимарства селища Решетилівка Решетилівського району Полтавської області

Включено у 2018 році:

9. Орєнек – кримськотатарський орнамент та знання про нього
10. Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки
11. Бортництво
12. Традиція гуцульської писанки
13. Традиція приготування ет аяклак (караїмський пиріжок з м'ясом). Досвід караїмів Мелітополя
14. Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області

Включено у 2019 році:

15. Традиція декоративного розпису села Самчики
16. Олешнянське гончарство Чернігівщини
17. Художнє дереворізьблення Чернігівщини
18. Гуцульська коляда та плеси Верховинського району Івано-Франківської області

Включено у 2020 році:

19. Звичай виконувати танець Аркан з Ковалівкою в Печеніжинській ОТГ
20. Мистецтво виготовлення звукової глиняної забавки «Валківський свищик»
21. Технологія виготовлення «воскових» вінків на Вінниччині
22. Культура приготування українського борщу
23. Карпатське ліжникарство
24. Борщівська народна вишивка
25. Технологія створення клембівської сорочки «з квіткою»
26. Великодне гуляння «Водити Володара» в селі Розкошівка Теплицького району Вінницької області

Включено у 2022 році:

27. Традиція приготування яворівського пирога
28. Створення об'ємної сферичної різдвяної зірки села Мацьковичі
29. Знання і практики приготування сахновщинського короваю
30. Традиційне харківське коцарство
31. Новорічна традиція буковинського маланкування
32. Особливості виконання клезмерської музики Подільського (Кодимського) району Одеської області
33. Різдвяний обряд «Мошу» (обряд чоловічої коляди)
34. Знання, вміння та практики, що стосуються приготування та споживання біляївської рибної юшки
35. Музей традиційного народного мистецтва як інтерактивний простір нематеріальної культурної спадщини Одещини
36. Міліна – знання, навички та звичаї
37. Метод будівництва «суха кладка»
38. Бuzинник – десертна страва з бuzини, традиції приготування та споживання
39. Традиція приготування обрядової страви «крупки» с. Мостове Андрушівської громади Житомирської області.

40. Мистецтво виготовлення яворівської дерев'яної забавки
41. Звичай і технологія приготування святкової та поминальної каші у місті Авдіївка Донецької області
42. Традиція лозоплетіння в с. Іза Хустського району
43. Міжнародний Різдвяний фестиваль «Коляда на Майзлях
44. Гуцульська бриндзя
45. Культура приготування та споживання плацинди у селах долини річки Фрумушика
46. Українська писанка: традиція і мистецтво
47. Бортництво Київської області
48. Традиція соломоплетіння у Турійській громаді Волинської області
49. Практика та культурний контекст приготування «чіберек» та «янтик» – традиційних страв кримських татар
50. Сливовий леквар – традиція приготування та культура споживання на Закарпатті

Український центр культурних досліджень (далі – УЦКД), як уповноважена установа з реалізації Конвенції здійснює широкий спектр дій, що стосується нематеріальної культурної спадщини. Серед них: консультації щодо внесення елемента нематеріальної культурної спадщини в Національний перелік, формування експертних рад регіонального рівня, формування регіонального переліку нематеріальної культурної спадщини.

За останні два роки Українським центром культурних досліджень видано добірку друкованих видань, наукового, інформаційного та популяризаторського напрямків:

- «Елементи нематеріальної культурної спадщини» (випуск 1),
- «Елементи нематеріальної культурної спадщини» (випуск 2),
- «Віртуальний музей. Нематеріальна культурна спадщина»,
- «Методичні рекомендації щодо просування елементів нематеріальної культурної спадщини до Національного переліку України»,

- «Нематеріальна культурна спадщина, культурні і креативні індустрії: міжнародні пріоритети розвитку та стан в Україні».

Українським центром культурних досліджень у 2018 році за підтримки Українського культурного фонду реалізовано два гранти, тематика яких пов'язана із нематеріальною культурною спадщиною України, а саме: «Створення віртуального музею нематеріальної культурної спадщини»; «Світовий тріумф Щедрика. 100 років культурної дипломатії».

Віртуальний музей елементів нематеріальної культурної спадщини України – це нова форма подачі інформації, яка відповідає вимогам сучасного суспільства. Поєднання інформації у текстовому, фото- та відеоформаті дає можливість всебічного ознайомлення з елементом. Музей є перспективною формою проведення занять для шкіл, для закладів вищої освіти та для широкого кола зацікавлени даною темою [13].

У рамках реалізації проекту «Створення Віртуального музею нематеріальної культурної спадщини України» УЦКД провів Всеукраїнський відкритий конкурс «Жива традиція». Завдання конкурсу – «залучення локальних спільнот до репрезентації регіональної культури; підготовка «пулу» нових елементів, що можуть претендувати на включення до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини; привернення уваги до елементів нематеріальної культурної спадщини, що не ввійшли до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини».

У 2017 році наказом від 22 травня 2017 р. № 438 «Про затвердження Положення про премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини» затверджено Положення про премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини яка вже неодноразово була вручена переможцям [14].

Висновки до першого розділу

Національні традиції, обряди, кухня, мистецтво несуть не менше інформації про країну, ніж її політичний курс чи географічне розташування. Культурне надбання має універсальну цінність, як вираження культурного різноманіття, тому зберегти і передати його майбутнім поколінням вкрай важливо.

Кожен регіон України має автентичні особливості та культурні традиції. Дослідження нематеріальної культурної спадщини України є актуальним в сучасних умовах і вимагає уваги науковців.

Протягом останніх років сформовано та розроблено поняття нематеріальної культурної спадщини як теоретичної категорії, створено правову базу, відпрацьовано механізми ідентифікації НКС, а також реєстрації її елементів, що дає можливість для розвитку практичних кейсів з використанням нематеріальної культурної спадщини.

Разом з тим, робота над поданням елементів НКС до Національного переліку НКС та до Репрезентативного списку ЮНЕСКО нематеріальної культурної спадщини людства ведеться нерівномірно. Порівняно з іншими країнами, представництво нематеріальної культурної спадщини України в Репрезентативному списку ЮНЕСКО не є достатнім.

Розмитість та варіативність критеріїв поняття «фестиваль» дає можливість називати фестивалем будь-яке масове свято. Не зважаючи на те, що фестивальний рух є значним культурним та соціально-економічним фактором, на сьогодні державою не ведеться статистичного обліку складових фестивальної діяльності: не ведеться облік кількості людей, які були задіяні в підготовці заходу. Не обліковується кількість гостей-глядачів. Так само відсутній показник туристів, які приїхали спеціально для участі у фестивалі. Відсутня інформація про залучення суміжних галузей до проведення свята. Немає обчислення прибутку. Відсутня база інформації про комерційні фестивалі. Це позбавляє можливості повноцінного чіткого аналітичного аналізу.

Оскільки спостерігається тенденція швидкого розвитку фестивального руху, виникає потреба розробки чітких критеріїв даного сектору креативних індустрій.

РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ НА ВІННИЧЧИНІ. ВЗАЄМОДІЯ ТА ВПЛИВ

2.1. Нематеріальна культурна спадщина як один із пріоритетів розвитку культури Вінницької області

Нематеріальна культурна спадщина є одним із головних джерел культурного різноманіття, сталого розвитку та ідентифікації, а також суттєвим ресурсом для розвитку території через прояв регіональної та локальної культурної ідентичності.

Працівники галузі культури Вінниччини протягом останніх років активно працюють над створенням умов для ідентифікації, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини.

Одним із основних завдань галузі культури Вінницької області на 2018 – 2020 рр. визначено збереження і розвиток нематеріальної культурної спадщини [15]. Згідно наказу управління культури і мистецтв Вінницької обласної державної адміністрації від 05 лютого 2019 року затверджено Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при управлінні культури і мистецтв облдержадміністрації, в якому передбачено, що «Експертна рада є постійно діючим консультативно-дорадчим органом управління культури і мистецтв облдержадміністрації, що утворений з метою підготовки пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері нематеріальної культурної спадщини, забезпечення фахового підходу до вирішення проблем розвитку цієї сфери.» [16].

Основними завданнями Експертної ради є:

- надання рекомендацій та пропозицій щодо забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини;
- обговорення найважливіших програм і проектів з питань нематеріальної культурної спадщини;

- розгляд та участь у розробленні в межах компетенції програм, проектів, концепцій, пропозицій тощо з питань охорони нематеріальної культурної спадщини та міжнародного співробітництва у цій сфері;
- внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів з питань нематеріальної культурної спадщини;
- розгляд матеріалів та підготовка рекомендацій щодо включення елементів нематеріальної культурної спадщини до обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини (далі – Перелік) та внесення змін до нього;
- -участь у:
 - визначенні ступеня життєздатності елементів нематеріальної культурної спадщини, рекомендованих для включення до Переліку або виключення з нього, на підставі інформації, поданої на розгляд Експертної ради;
 - розгляді підготовлених для подання у Національний перелік НКС проектів документів і надання експертних висновків щодо елементів нематеріальної культурної спадщини для включення до репрезентативного списку нематеріальної спадщини людства та списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони ЮНЕСКО;
 - організації та проведенні робочих зустрічей, конференцій, круглих столів тощо з питань реалізації в області положень Конвенції та заходів щодо охорони нематеріальної культурної спадщини України;
 - іншій діяльності, пов'язаній з реалізацією в області положень Конвенції.

Ще одним наказом управління культури і мистецтв Вінницької обласної державної адміністрації від 05.02.2019 р. затверджено порядок створення та ведення переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Вінницької області [18], в якому ґрунтовно прописано:

- загальні положення
- порядок створення та ведення Обласного переліку
- правила оформлення та подання облікових карток
- порядок розгляду облікових карток

- правила внесення елементів НКС до Обласного переліку
- правила зберігання матеріалів щодо елементів НКС, внесених до Обласного переліку
 - охорона елементів НКС, внесених до Обласного переліку
 - моніторинг стану життєздатності елементів НКС, внесених до Обласного переліку
 - оприлюднення Обласного переліку та відповідної інформації.

Також затверджено форму Облікової картки елемента нематеріальної культурної спадщини Вінницької області.

Варто зазначити, що, починаючи з 2019 року і до сьогодні, Вінницьким обласним навчально-методичним центром галузі культури регулярно проводяться семінари для працівників, відповідальних за стан нематеріальної культурної спадщини у територіальних громадах Вінницької області за участі провідних фахівців із зазначеного питання.

Такий фаховий підхід до питання виявлення та збереження елементів нематеріальної культурної спадщини відразу почав давати суттєві результати.

Протягом 2019 року до Обласного переліку НКС було прийнято перші елементи НКС:

1. Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки;
2. Тиманіська каша – засипана капуста;
3. Традиційна жіноча вишита сорочка «з квіткою» с.Клембівка Ямпільського району Вінницької області;
4. Традиція випікання весільного короваю села Бондурівка Чечельницького району Вінницької області;
5. Нагрудник – елемент традиційного жіночого строю Бершадського, Чечельницького районів Вінницької області;

У 2020 році:

6. Ткацькі практики сіл Буша та Дорошівка Ямпільського району Вінницької області;

7. Технологія виготовлення «воскових» вінків на Вінниччині;
 8. Пісенна традиція села Стіна Томашпільського району Вінницької області;
 9. Великодне гуляння «Водити Володара» в селі Розкошівка Теплицького району Вінницької області;
 10. «Маланка» села Попова Гребля Чечельницького району Вінницької області;
 11. Картопля по-уланівськи;
 12. Традиційний обрядовий хліб Вінниччини;
 13. Традиція музикування на березовій корі у селі Гончарівка;
- У 2021 році
14. Створення та побутування витинанки на Вінниччині;
 15. Великодні веснянки села Новоселівка;
 16. Традиції випікання Байківських весільних короваїв;
 17. Терта квасоля з підпалками;
 18. Технологія сушіння фруктів у селі Кармалюкове;
 19. Приготування традиційної страви «бадзьоня» в селі Степанівка на Тепличчині Вінницької області
 20. Традиція рогозоплетіння с. Щітки
 21. Обрядова страва «Засипана капуста з кабаком»
- У 2022 році :
22. Обряд весілля другого дня «Водіння курки» с. Глибочок, Тростянецька селищна ТГ, Гайсинський район;
 23. Традиція приготування Чміль-каші в с.Джулінка, Гайсинський район;
 24. Андріївські вечорниці с. Томашпіль Хмільницької міської ТГ;
 25. Техніка вишивки «Крутяна сорочка» Якушинецька ТГ Вінницький район;
 26. Обряд «Весняного Квітчатого Миколи» с. Бохоники Агрономічна ТГ;
 27. Культура приготування страви «Картопляна риба» с. Бабчинці Могилів-Подільський район;
 28. Писанки Східного Поділля. Вінниччина;
 29. Культура приготування пшоняної каші «Зозуля» с. Дашківці

Якушинецької територіальної громади Вінницького району Вінницької області;

30. Традиція виготовлення дідуха» у с. Мирне Хмільницького району Вінницької області;

31. Купання маю с.Бабчинці, с.Букатинка;

32. Елемент обряду хрещення «Стіл дитині» с. Біляни Чернівецької селищної ради Могилів-Подільського р-ну Вінницької області.

Паралельно фахівці Вінницької області працювали над підготовкою та подачею елементів нематеріальної культурної спадщини до Національного переліку елементів НКС. Результатом цієї роботи стали чотири елементи, внесені до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини, а саме:

1. Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки;

2.Традиційна жіноча вишита сорочка «з квіткою» с. Клембівка Ямпільського району Вінницької області;

3.Технологія виготовлення «воскових» вінків на Вінниччині;

4.Великоднє гуляння «Водити Володара» в селі Розкошівка Теплицького району Вінницької області.

Варто зазначити, що на сьогодні у Вінницькій області питаннями нематеріальної культурної спадщини займаються структури різної форми власності, об'єднуючись у багатофункціональну команду, де кожен виконує свою частину роботи. До цього «об'єднання» належать: управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОДА, Вінницький обласний центр народної творчості, Вінницький обласний навчально-методичний центр галузі культури, громадська організація «Етномайстерня Коло» [18], працівники галузі культури територіальних громад Вінницької області. Особливої уваги варта участь в цьому процесі громадської організації «Етномайстерня Коло». Учасниці цього об'єднання ідентифікували, дослідили, оформили документи і подали чотири елементи нематеріальної культурної спадщини до Обласного переліку НКС, а згодом

два з них: «Традиційна жіноча вишита сорочка «з квіткою» с.Клембівка Ямпільського району Вінницької області» та «Технологія виготовлення «воскових» вінків на Вінниччині» до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини.

Щоквартально управлінням культури та креативних індустрій проводиться засідання Експертної ради, на якому у присутності членів Експертної ради, представники-подавачі елемента НКС презентують і захищають свій елемент. Члени Експертної ради проводять обговорення при представниках елемента, задають питання, надають рекомендації. Така робота дає відповідний результат – кількість прийнятих до Обласного переліку елементів НКС щороку зростає. Кількість елементів, що подаються на засідання Експертної ради, збільшилась, в середньому, утричі. В середньому третина з них не проходять експертну оцінку з першого разу через помилки у заповненні Облікової картки елемента НКС. Після обговорення, озвучення зауважень та шляхів виправлення, елемент відправляють на доопрацювання і він подається повторно на наступне засідання Експертної ради.

Варто відзначити, що у новостворених територіальних громадах Вінницької області відсутні посади спеціалістів (фахівців) з нематеріальної культурної спадщини. Більше того, в деяких громадах немає навіть окремої посади відповідального за галузь культури. Часто спостерігаємо ситуацію, коли одна людина відповідає за освіту, спорт та культуру. Такий стан і ставлення до культури знецінює надбання галузі і не дає можливості повноцінно займатись питаннями саме культурного спрямування. Не зважаючи на такий стан речей, ми спостерігаємо все більше зацікавлення саме питаннями нематеріальної культурної спадщини. Ідентифікацією, вивченням, поданням елемента НКС до Обласного переліку займаються, часто ентузіасти, які за посадою не мають таких обов'язків.

2.2. Фестивальний рух на Вінниччині. Соціально-економічна складова

Фестивалі є складовою загальної культурної мапи країни. Вони використовують, але одночасно ідентифікують, зберігають, розвивають та формують культурну ідентичність. Водночас, фестивалі, як частина мистецького ринку, вирішують значну кількість соціокультурних та соціально-економічних завдань

Проведення культурно-мистецьких фестивалів напряму впливає на ростання туристичної привабливості території, що стимулює ріст доходів у місцеві бюджети, покращує інвестиційний клімат, утворює нові робочі місця, що за визначенням є складниками креативних індустрій.

Сучасну Вінниччину неможливо уявити без великої кількості широкомасштабних проєктів і фестивалів.

За інформацією, викладеною у Додатку 1, у Вінницькій області за 2018 рік проведено більше 100 фестивалів різного масштабу, різного мистецького спрямування. Варто зазначити, що основне джерело фінансування фестивалів – обласний бюджет. Частина витрат у зв'язку з децентралізацією перейшла на об'єднані територіальні громади. Частину витрат беруть на себе спонсори. На жаль, дослідження такого формату було проведено тільки один раз [19].

Вивчаючи Обласний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини Вінницької області, звернемо увагу на зв'язок між зареєстрованими елементами НКС та фактами проведення фестивалів, основною темою яких є елемент НКС.

1. Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки. Внесено до Обласного переліку НКС Вінницької області у 2019 році. За ініціативи Вінницького обласного центру народної творчості та відділу культури Гайсинської райдержадміністрації з 1995 року у селах Бубнівка та

Новоселівка, Гайсинського району, які є історичним та фактичним ареалом побутування даного елемента, по 2020 рік включно проводились обласні (у 2022 році всеукраїнський) пленери-практикуми гончарного мистецтва «Освячені горном». Протягом 10-14 днів на базі сільського клубу с.Бубнівка відбувалась практична робота майстрів народного мистецтва з гончарства. Під час цієї роботи проводились майстер-класи, які відвідували всі бажаючі, залучаючи місцевих жителів та туристів з інших міст. В останній день роботи пленеру організовували свято обласного рівня, під час якого в обох селах, бубнівці та Новоселівці, відбувались виступи місцевих хореографічних та вокальних колективів, які приїхали з обласного центру та з інших сіл та міст області. Одночасно проводився ярмарок (виставка-продаж) майстрів народного мистецтва Вінницької області. Окрім організаторів та учасників пленеру, на свято приїжджали люди із сусідніх сіл, районних центрів та з м.Вінниця. За термінологічним визначенням фестивалів, останній день пленеру є фестивалем з усіма притаманними йому ознаками [20].

Фото 1,2. Обласний пленер гончарів «Освячені горном»

2.Тиманівська каша – засипана капуста. с.Тиманівка Тульчинського району Вінницької області. Елемент зареєстровано Наказ №40 від 28.02.2019. 14 жовтня 2019 року у с.Тиманівка було вперше проведено фестиваль «Диво з горнятка – тиманівська каша». Під час фестивалю організують виставки та презентації світлиць сіл- гостей, виступи художніх колективів закладів культури, презентації українських традиційних страв, майстер-класи з

приготування автентичної подільської страви – тиманівської каші та інших традиційних страв,

З метою розвитку туристичної галузі в територіальних громадах області в рамках фестивалю було проведено воркшоп «Культурний туризм як джерело розвитку громади». За результатами моніторингу прагнень українських внутрішніх туристів, що було здійснено Українським центром культурних досліджень у 2020 році понад 80% від загальної кількості туристів пов'язують власний відпочинок з культурними враженнями: відвідання старовинних замків та споруд, культурних подій та фестивалів. Понад 15% від загальної кількості пов'язано із гастро-туризмом – бажанням відкрити для себе нові смакові враження, вивчити історію та традиції народів, що мешкають в країні [21].

Фестиваль був проведений тричі: у 2019, 2020, 2021 роках.

Фото 3,4. Фестиваль «Диво з горнятка – тиманівська каша»

3. Традиційна жіноча вишита сорочка «з квіткою» с.Клембівка Ямпільського району Вінницької області. У селі Клембівка Ямпільського району Вінницької області щороку, починаючи з 2008 року проводиться обласний (часто, за участі майстрів з Молдови) фестиваль «Мамину сорочку пригорну до серця», присвячений традиційній вишивці с.Клембівка. Під час фестивалю відбуваються виставки майстрів вишивки, представлення колекціонерами старовинної вишивки Східного Поділля. Відбуваються виступи фольклорних колективів, виставки-ярмарки. Фестиваль збирає односельців, жителів сусідніх сіл, гостей з інших міст [22].

Фото 5,6. Фестиваль «Мамину сорочку пригорну до серця»

4.«Традиція випікання весільного короваю села Бондурівка Чечельницького району Вінницької області. Внесено до переліку Наказ №140 від 08.07.2019. Фестиваль «На гозері» проведено у с.Бондурівка Чечельницького району Вінницької області у 2017 році. Організатори ГО «Етномайстерня Коло», сільська рада. У фестивалі взяли участь колективи Чечельницького району та Вінниці [23].

Фото 7,8. Фестиваль «На гозері»

5. «Нагрудник – елемент традиційного жіночого строю Бершадського, Чечельницького районів Вінницької області».

6. «Ткацькі практики сіл Буша та Дорошівка Ямпільського району Вінницької області» Наказ №36 від 06.03.2020. Всеукраїнський фестиваль «Шляхами ткані Буші» проведено у 2019 р., 2021 році, в якому взяли участь митці з різних областей України [24].

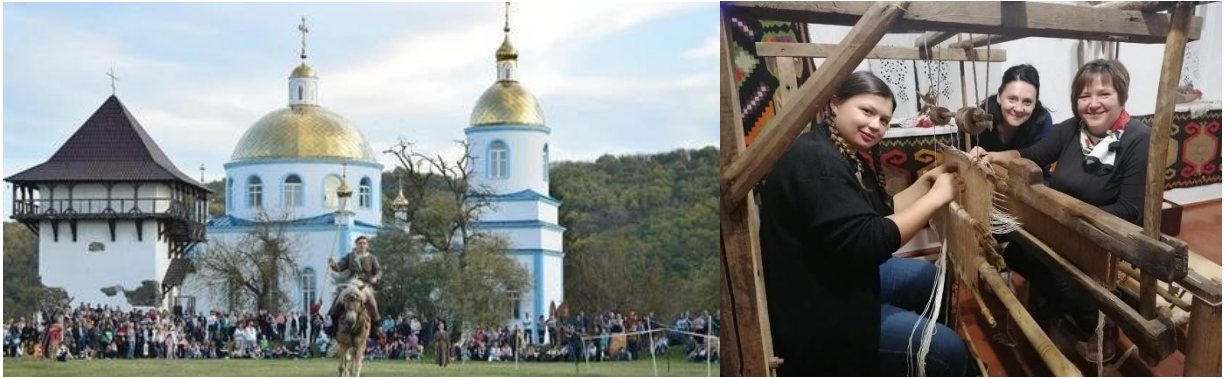

Фото 9,10. Фестиваль «Шляхами тканої Буші»

7. «Технологія виготовлення «воскових» вінків на Вінниччині». Наказ №36 від 06.03.2020 р.

8. «Пісенна традиція села Стіна Томашпільського району Вінницької області»; Наказ №49 від 14.04.2020 р. З 2010 року в с.Стіна кожні два роки проводиться фестиваль «Одвічна Русава», присвячений традиціям рідного краю, в тому числі пісенній традиції. Фестиваль почергово має районний і обласний формати [25].

Фото 11, 12. Фестиваль «Одвічна Русава»

9. «Великоднє гуляння «Водити Володара» в селі Розкошівка Теплицького району Вінницької області»; Наказ №49 від 14.04.2020. У с.Розкошівка здавна традиційно проводиться свято у фестивальному форматі [26].

Фото 13,14. Великодне гуляння «Водити Володара»

10. «Маланка» села Попова Гребля Чечельницького району Вінницької області. Обряд маланкування проводиться масово, за участі великої кількості жителів села. Двічі маланкування проводилось у форматі фестивалю із запрошенням гостей взяти участь у святкуванні. Після такого досвіду – жителі села відмовились від фестивального формату, оскільки почали спостерігати зміни в традиції [27].

Фото 15,16. Маланкування у селі Попова Гребля

11. «Картопля по-уланівськи» Наказ №155 від 05.11.2020 р. Одноіменний обласний фестиваль відбувся вперше у серпні 2021 року у с.Уланів Хмельницького району [28].

Фото 17, 18. Фестиваль «Картопля по-уланівськи»

12. «Традиційний обрядовий хліб Вінниччини» Наказ №155 від 05.11.2020 р. Щорічно до Дня Незалежності України проводиться фестиваль «Скарби Поділля», обов'язкова складова фестивалю – традиційні хліби усіх вінницьких районів. У 2021 році було проведено тринадцятий фестиваль [28].

Фото 19, 20. Фестиваль «Скарби Поділля»

13. «Традиція музикування на березовій корі у селі Гончарівка» Наказ №155 від 05.11.2020 р. Носії елемента – у часники багатьох фестивалів Вінниччини.

14. «Створення та побутування витинанки на Вінниччині» Наказ №357 04.06.2021 р. Міжнародне свято народного мистецтва «Українська витинанка» проводиться з 2011 року у форматі міжнародного фестивалю раз у три роки у м.Могилів-Подільський Вінницької області [29].

Фото 21, 22. Міжнародне свято «Українська витинанка»

15. «Великодні веснянки села Новоселівка» Наказ №357 від 04.06.2021 р. Проводиться щорічне свято у форматі сільського фестивалю [29].

Фото 23, 24. Великодні веснянки у с.Новоселівка

16. «Традиції випікання Байківських весільних короваїв» Наказ №357 від 04.06.2021 р.

17. «Терта квасоля з підпалками» Наказ №912 від 24 листопада 2021 р.

18. «Технологія сушіння фруктів у селі Кармалюкове». Наказ №912 від 24 листопада 2021 р.

19. «Приготування традиційної страви «бадзьоня» в селі Степанівка на Тепличчині Вінницької області». Наказ №912 від 24 листопада 2021 р.

20. «Традиція рогозоплетіння с. Щітки» Наказ №912 від 24 листопада 2021 р.

21. Обрядова страва «Засипана капуста з кабаком» Наказ №912 від 24 листопада 2021 р.

У 2022 році:

22. Обряд весілля другого дня «Водіння курки» с. Глибочок, Тростянецька селищна ТГ Гайсинський район, Наказ №275 від 15 червня 2022 р.

23. Традиція приготування Чміль-каші в с.Джулинка Гайсинський

район. Наказ №275 від 15 червня 2022 р.

24. Андріївські вечорниці в с. Томашпіль Хмільницької міської ТГ.
Наказ №275 від 15 червня 2022 р.

25. Техніка вишивки «Крутяна сорочка» Якушинецька ТГ
Вінницький район. Наказ №275 від 15 червня 2022 р.

26. Обряд «Весняного Квітчатого Миколи» с. Бохоники Агрономічна
ТГ. Наказ №275 від 15 червня 2022 р.

27. Культура приготування страви «Картопляна риба» с. Бабчинці
Могилів-Подільський район. Наказ №275 від 15 червня 2022 р.

28. Писанки Східного Поділля Вінниччина. Всеукраїнське свято
народного мистецтва «Великодня писанка». Проводиться кожні три роки [30].

Фото 25, 26. Всеукраїнське свято «Великодня писанка»

Вищевиклена інформацію структуровано у таблиці в Додатку 2.

Вивчаючи інформацію з Додатку, ми бачемо, що із 28 елементів НКС, внесених до Обласного переліку, 10 «мають» тематичні фестивалі, що складає 36%.

Буде правильним відмежувати елементи НКС, занесені до переліку у 2022 році (воєнний стан) та елементи, включені у перелік у листопаді 2021 (за кілька місяців до початку повномасштабного російського вторгнення). Тоді статистика матиме наступний вигляд: із 16 елементів НКС 9 мають тематичні фестивалі, що складає 56% від загальної кількості фестивалів.

Із 10 елементів, що «мають» тематичні фестивалі: 8 елементів НКС були зареєстровані за вже навних багаторічних фестивалів. Реєстрація двох елементів («Тиманівська каша – засипана капуста» та «Картопля по-уланівськи») стали мотиватором для організації і проведення одноіменних фестивалів.

Очевидним є прямий двосторонній зв'язок між наявністю зафіксованого елемента нематеріальної культурної спадщини та організацією фестивалю, в якому елемент НКС вііграє основну роль (тему).

2021 рік – рік відзначення 30 річниці незалежності України, став багатим на проведення фестивалів обласного рівня в різних громадах Вінницької області.

26 червня було проведено культурно-мистецьку акцію «Щедрик – мелодія Вінниччини» у м.Тульчин Тульчинського району Вінницької області на площі біля Палацу Потоцьких. Місто Тульчин обрано не випадково, оскільки тут протягом багатьох років жив і пацював М.Леонтович. Під час акції відбулось встановлення рекорду України з наймасовішого виконання «Щедрика» М.Леонтовича. Одночасно виконували твір 3512 осіб з 68 вокально-хорових колективів Вінницької області. Наразі, працівниками культури Вінницької області готується до подання елемент НКС «Традиція виконання «Щедрика» М.Леонтовича на Вінниччині» [31].

Фото 27, 28. Культурно-мистецька акція «Щедрик – мелодія Вінниччини»

21 червня – 3 липня у с.Буша Ямпільського району Вінницької області (зараз Могилів-Подільського району) було проведено всеукраїнський

фестиваль «Подільський оберіг». У фестивалі взяли участь близько 300 учасників: з них біля 200 – артисти. Більше 100 чоловік – представники громад сусідніх сіл та районів, які взяли участь у фестивалі заради предствлення культури свого села у виробах народного мистецтва (ткацтво, вишивка, гончарство тощо) та локальних особливостях традиційної кухні, тобто елементів нематеріальної культурної спадщини. Село Буша представляло свій елемент НКС «Ткацькі практики сіл Буша та Дорошівка Ямпільського району». Фестиваль відвідало більше 2000 осіб – туристів [32].

Фото 29, 30. Фестиваль «Подільський оберіг»

17 липня відбувся обласний фестиваль «МалинаФест». Місце проведення: с.Чернятин Северинівської ТГ Жмеринського району Вінницької області. Основною темою фестивалю була малина, оскільки у селах Северинівської громади, протягом багатьох років вирощують на продаж малину. Це основне джерело доходу багатьох родин. Отже, ми вкотре пересвідчуємось, що нематеріальна культурна спадщина (у даному випадку традиція вирощування малини) стає головною темою, головним поштовхом для проведення фестивалю. Під час фестивалю було становлено рекорд України з приготування найбільшого, 18-метрового, малинового пирога. На фестивалі були представлені села Северинівської громади, які продавали кулінарні вироби з малини, з малиною, а також напої, в основі яких – малиновий сік. Фестиваль за один день відвідало більше 15000 осіб.

Фото 31. Рекордний малиновий пиріг на фестивалі «МалинаФест»

24 липня відбувся XII Міжнародний фестиваль звичаєвої культури «Живий Вогонь». Місце проведення: с.Якушинці Вінницької області. Засновником та головним організатором фестивалю є Крайове Товариство «Вінницький козацький полк ім. І.Богуна». Фестиваль традиційно присвячений козацькій тематиці і збирає шанувальників традицій козацького бою та побуту. Однак, у 2021 році організатори фестивалю вирішили розширити тематику фестивалю і запросили представників громад, чії елементи НКС включені до Обласного переліку нематеріальної культурної спадщини. На фестивалі були представлені елементи: Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки; Ткацькі практики сіл Буша та Дорошівка Ямпільського району; Картопля по-уланівськи; Традиції випікання Байківських весільних короваїв; Традиційна жіноча вишита сорочка «з квіткою» с.Клембівка Ямпільського району Вінницької області; Традиційний обрядовий хліб Вінниччини; Створення та Побутування витинанки на Вінниччині. Локація, де були розташовані представники громад з презентаціями елементів НКС, користувалась чи не найбільшим попитом у гостей фестивалю. Фестиваль відвідали близько

15000 осіб.

Фото 32. Виставка с.Тиманівка на фестивалі «Живий вогонь»

23 серпня відбувся XIII Обласний фестиваль народного мистецтва «Скарби Поділля». Місце проведення: м.Вінниця, центральний парк ім. М.Леонтовича. У фестивалі взяли участь представники громад з усієї області. Відвідали фестиваль біля 7000 осіб.

Фото 33. Фестиваль «Скарби Поділля»

24 серпня проведено Молодіжний фестиваль «Покоління незалежних». Місце проведення: м.Вінниця, парк «Дружби народів» (відвідало біля 10000 чол.)

Фото 34. На фестивалі «Покоління незалежних»

5 вересня відбувся XVIII Міжнародний фестиваль імені П.І.Чайковського та Н.Ф. фон Мекк. Місце проведення: смт Браїлів Жмеринської ТГ Вінницької області, територія садиби баронеси Н.Ф. Мекк. Відвідало біля 5000 осіб.

Фото 35, 36. Фестиваль ім. П. І. Чайковського та баронеси фон Мекк

Окремого розгляду вартує питання економічного складника проведення фестивалів. Обласні фестивалі на Вінниччині з року в рік проводились за рахунок обласного бюджету. Але, в наслідок процесу децентралізації, коли основна частина коштів, почала лишатись в громадах, змінився і підхід до фінансування масових заходів. Зазвичай, фестивалі, що проводяться до державних свят (наприклад, День незалежності України, Різдво тощо) і відбуваються в обласному центрі Вінницької області – фінансуються обласним бюджетом на 100%. Фестивалі, які проводяться у громадах області, але внесені до річного плану галузі культури області, фінансуються коштами обласного бюджету та коштами бюджету громади. Зазвичай, частка обласних бюджетних коштів складає не менше 60-80% від вартості фестивалю. Фестивалі, які проводяться громадами, які є не обласними, а районними або селищними (сільськими) фінансуються за кошти громад. До фінансування таких заходів масово долучається зі спонсорською допомогою місцевий бізнес (найчастіше – фермерські господарства). Ще одним джерелом фінансування стали грантові кошти, а саме: гроші Українського культурного фонду та програми «Малі міста – великі враження».

Для проведення фінансового та аналітичного аналізу грошових затрат та вигод, необхідно мати зафіксовані дані грошового обігу юридичних осіб, які беруть участь у фестивалі. На разі, офіційними і підтвердженими є дані витрат обласного бюджету. Відсутній доступ (а, можливо й облік) фінансових витрат та прибутків інших юридичних осіб, задіяних в організації та проведенні свята.

Кожен значний масовий захід передбачає певний набір обов'язкових послуг: харчування (фудзона), туалети та вода (санітарна зона), дитяча розважальна зона тощо. Для організації фудзони зазвичай залучається місцевий бізнес – прибуток від продажу їжі та напоїв не обраховується організаторами фестивалю. Так само не обраховується організаторами прибуток запрошених підприємців з надання будь-яких інших

розважальних послуг, прибуток продавців сувенірної продукції.

Тобто, за потреби, дослідник може отримати інформацію щодо витрат, але відсутня систематизована інформація щодо доходів і можливих прибутків учасників заходу.

На сьогодні, єдиним показником прибутковості учасників фестивалю є їхнє бажання і надалі брати участь у відповідних заходах. Більше того, на сьогодні для багатьох керівників громад важливішими є репутаційні вигоди, аніж фінансовий прибуток. Розуміння керівниками стратегічних вигод, дає можливість громадам проводити фестивалі задля популяризації власної спадщини, не зважаючи на фінансовий прибуток.

У 2021 році вінницьке обласне управління культури та креативних індустрій зверталось до керівників територіальних громад з пропозиціями щодо проведення фестивалів у їхніх громадах. погодилися 7 громад, де і були проведені фестивалі. Напередодні 2022 року були зібрані заявки від громад області на проведення фестивалів за співпраці з обласними закладами культури та включення в обласний план проведення заходів. Було подано 64 заявки.

2.3. Обмеження у зв'язку із коронавірусною інфекцією. Воєнний стан. Наслідки

Нематеріальна культурна спадщина – це надбання громади. Саме визнання громадою є першим і обов'язковим чинником для подальшої роботи з елементом нематеріальної культурної спадщини. Право на вільну участь у культурному житті спільноти закріплено у 27 статті Декларації прав людини. З 2020 року, з початком пандемії COVID-19 громади були понижені в праві на вільну участь у культурному житті. Перший локдаун у зв'язку з коронавірусною інфекцією було введено на початку весни 2020 року. Карантин було введено 12 березня. Всі заклади культури було закрито для відвідування, всі масові заходи скасовано. 25 березня 2020 року Міністерство культури та інформаційної політики разом із Профспілкою працівників

культури надали рекомендації щодо умов роботи закладів культури [33]. Онією із вимог чинного законодавства була заборона на проведення масових та колективних заходів. У липні 2020 року було запроваджено адаптивний карантин, відповідно до якого територія розділялась на різні зони епідеміологічної безпеки: «зелену», «жовту», «помаранчеву», «червону». В залежності від епідеміологічної зони – дозволялось проведення масових заходів з обмеженнями: не більше однієї особи на 5 кв. м площі будівлі або території і не більше 50% заповнення у «зеленій та «жовтій» зонах. У «помаранчевій» зоні дозволялось проводити заходи не більше 100 осіб і не більше 1 особи на 20 кв. м площі будівлі або території. У «червоній» зоні заборонялось проведення заходів, а працівники закладів культури переводились на дистанційну роботу. У листопаді 2020 року було введено, а у грудні 2020 р. скасовано карантин вихідного дня. З 8 січня по 24 січня 2021 року було введено локдаун на всій території України, під час якого всі заклади культури були закриті. Навесні 2021 року «червона» зона було оголошена у всіх областях України. Будь-яка робота закладів культури була зупинена. У липні 2021 року згідно Постанови КМУ заклади культури у «жовтій» зоні могли працювати лише за умови 80% вакцинованих. У «червоній» зоні, відповідно, – 100%. До переліку працівників, що підлягають обов'язковій вакцинації увійшли держані службовці та працівники комунальних закладів.

Ситуація, що склалась у зв'язку із коронавірусною пандемією найбільше вплинула на масові заходи – фестивалі та на події, що передбачають залучення людей. У 2020 році було скасовано велику кількість подій. Пандемія вплинула на економічний стан. Культурні заклади та культурно-мистецькі події, які передбачали залучення відвідувачів, не мали можливості створювати заходи онлайн, зазнали найбільше фінансових втрат.

В липні 2020 року були затверджені рекомендації з організації роботи закладів культури в умовах пандемії. Відповідно до них:

має бути визначена особа, яка робитиме температурний скрінінг на

вході до закладу;

мають бути інформаційні матеріали про COVID-19;

не можна допускати скупчення відвідувачів;

необхідно дотримуватись соціальної дистанції;

необхідно забезпечити працівників антисептиками та масками;

необхідно мати інструкцію про те, як часто треба мити руки.

2020 року було виділено 34403,1 тис. грн. на безповоротній основі для закупівлі засобів індивідуального захисту та гігієни підприємств, установ та організації, що належать до сфери управління Міністерства культури та інформаційної політики. Комунальні заклади повинні забезпечуватись з місцевих бюджетів. Розрахунки потреб закладів культури для забезпечення заобами індивідуального захисту – відсутні.

Сільські заклади культури, часто, не маючи фінансування (інколи – бажання) для роботи згідно вимог уряду, були закриті. Працівників переводили на 0,5 ставки, відправляли у відпустки, в тому числі за власний рахунок.

За підрахунками Cedos [34] за один вікенд культурні креативні індустрії втратили 324,16 млн. грн. Знизились податкові надходження від культурних креативних індустрій. Найбільше падіння по сплаті податків і ЄСВ продемонстрували КВЕДи «90.02 Діяльність із підтримки театральних і концертних заходів», «59.14 Демонстрація кінофільмів». Якщо економічні втрати від пандемії частково обраховано, то вплив на відсутність або обмеження доступу до культурних подій для населення поки що чекають на дослідження.

Зайнятість у секторі культури часто є проєктно-орієнтованою. Результати опитування аналітичного центру Cedos демонструють, що у 2021 році у майже половини (49%) опитаних фахівців галузі культури зменшилась кількість проєктів або замовлень, 13 % втратили всі проєкти і замовлення. За оцінками експертів, пандемія COVID-19 скоротила кількість робочих місць у секторі культури в Україні.

Ситуація у Вінницькій області – заклади культури обласного підпорядкування продовжували працювати. Більшість у змішаному режимі: працівникам пропонували брати невикористані відпустки або відпустки за даний рахунок. Театри та філармонія частково ставали на простій (збереження 2/3 заробітної плати). Сладнішою була ситуація в закладах культури територіальних громад. В більшості з них робота була повністю зупинена, а працівники або відправлені у відпустки за власний рахунок, або звільнені.

Пандемія COVID – 19 завдала значної шкоди усій галузі культури. Враховуючи заборону на проведення масових заходів – фестивальний рух було практично зупинено. Відбулись негативні зміни у життєздатності елементів нематеріальної культурної спадщини. Елемент НКС передбачає безперервну відтворюваність та передачу традиції. В період пандемії для багатьох елементів це стало неможливим, оскільки масові зібрання були заборонені або суттєво обмежені. Вперше, мабуть за сотні, а то й тисячі років не відбулось великоднє гуляння «Водити Володара» в селі Розкошівка Теплицького району Вінницької області; не відбулась традиційна багатолюдна «Маланка» в селі Попова Гребля Чечельницького району Вінницької області; не водили великодні веснянки у селі Новоселівка Гайсинського району. Не гуляли масові весілля, а отже не відбувався обряд весілля другого дня «Водіння курки» у с. Глибочок, Тростянецької селищної ТГ Гайсинського району; не святкували Андріївські вечорниці у с. Томашпіль Хмельницької міської ТГ. У с.Бохоники Агрономічної ТГ не відбувся обряд «Весняного Квітчатого Миколи»; не відбулось традиційного масового купання маю у с.Бабчинці та с.Букатинка Чернівецької ТГ. Були відмінені експедиції науковців у сільські та селищні громади Вінницької області для ідентифікації та фіксування елементів НКС. Традиція жила і зберігалась сотні і тисячі років саме через впевненість жителів громади у життєвій необхідності відтворення певних дій і процесів для подальшого повноцінного і «правильного» життя громади та її представників. Не

проведення традиційних дій та дійств, що раніше відбувались та відсутність метафізичного покарання за такі зміни – викликає думку у непотрібності, неважливості даної традиції.

24 січня 2022 року почалось повномасштабне вторгнення росії в Україну. Перші місяці війни заклади культури не працювали або працювали частково. Ракетні обстріли міст України не дають можливості проводити масові заходи. Заходи у приміщеннях дозволяються лише за умови наявності укриття на відповідну кількість відвідувачів. Масові заходи на відкритому просторі – фестивалі, – заборонені. Елементи нематеріальної культурної спадщини, які для продовження традиції вимагають масового зібрання людей, – не відтворюються.

На сьогодні, в період, коли війна продовжується у своїй активній фазі, а обмеження COVID – 19 все ще в силі, неможливо зібрати повноцінну інформацію щодо функціонування елементів нематеріальної культурної спадщини. Вплив пандемії та війни на галузь культури загалом та на окремі її елементи – робота для майбутніх дослідників.

Висновки до другого розділу

Протягом останніх років питання ідентифікації, реєстрації та охорони елементів нематеріальної культурної спадщини у Вінницькій області набуло особливої уваги. Впливовим чинником для таких змін стала проведена реформа децентралізації, яка дала можливість громадам відчувати себе господарями не тільки власної географічної території, а також її культурної спадщини, яка належить громаді.

У співпраці з Експертною Радою з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури та інформаційної політики України, фахівцями з НКС Вінницької області було подано 4 елементи НКС до Національного переліку елементів НКС України. Постійно з наростаючою динамікою збільшується кількість елементів, які подіються представниками

територіальних громад до Обласного перелік НКС.

Методичними центрами Вінницької області щоквартально проводяться семінари на теми ідентифікації та охорони елементів нематеріальної культурної спадщини. Щоразу представники громад повідомлюють про нові ідентифіковані та зафіксовані елементи НКС.

Паралельно на Вінниччині почав активно розвиватись фестивальний рух. Окрім фестивалів які традиційно проводились багато десятиліть поспіль, за останні роки з'явилась низка нових фестивалів місцевого, обласного та всеукраїнського форматів. Дослідження показує, що перша ініціатива щодо проведення фестивалів, у більшості випадків, виходила від організацій обласного рівня. Після успішного досвіду, керівники громад почали масово ініціювати проведення заходів фестивального формату у своїх населених пунктах. У переважній більшості нові фестивалі основною темою заходу вбачають (і активно використовують) нематеріальну культурну спадщину своєї громади.

На сьогодні відсутня відкрита і доступна інформація щодо економічної складової більшості фестивалів. Відкритими є цифри витрат обласного бюджету на проведення обласних заходів (фестивалів). Внесок у фестиваль спонсорів, меценатів, благодійників не завжди є у відкритому доступі. Відсутній облік витрат та доходів представників малого бізнесу, які надають послуги різного формату на фестивальних заходах. Загалом, недостатньо фінансових показників для аналітичного аналізу частки внеску прибутку (?) від фестивального руху у креативній індустрії. Але тенденція збільшення бажаючих надавати платні послуги під час проведення фестивалів, свідчить про прибутковість даного виду діяльності.

З 2019 року в Україні запроваджено карантин у зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції. У 2022 році почалось повномасштабне вторгнення росії в Україну. Ці негативні події, що наклались одна на одну в часі матимуть негативні наслідки в розвитку культури загалом, та фестивального руху. Найбільшу тривогу викликає перерваність традиції у багатьох

елементах нематеріальної культурно спадщини. Наслідки цієї руйнації ми зможемо дослідити після завершення коронавірусної підемії та військових дій.

РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, ЯК ГОЛОВНОГО ЧИННИКА РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Нематеріальна культурна спадщина як складова креативних індустрій

Громади України мають лише їм притаманні особливості та культурні традиції. Але часто, ці традиції не відомі не тільки у світовому масштабі, але й у сусідніх громадах. Причиною такої ситуації є відсутність комунікації між носіями традиції, майстрами народного мистецтва, музейниками (які зберігають ці твори), вищими навчальними закладами, які готують фахівців відповідних спеціальностей, зокрема менеджерів туризму, фольклористів, культурологів, представників ЗМІ, які інформують громадськість про унікальність культурної спадщини.

У сучасному світовому культурному просторі відбуваються важливі зміни, обумовлені постіндустріальним етапом розвитку, до якого перейшли провідні країни світу. Це безпосередньо впливає на культурний процес, специфіка і самобутність якого набувають нового значення з точки зору іміджу країни, зростання регіональної та локальної культурної ідентичності регіонів, конкурентоздатності та інвестиційної привабливості [35].

В цьому контексті охорона, збереження історико-культурної та нематеріальної спадщини, розвиток традиційної культури набувають особливо важливого значення. Досвід розвитку провідних країн світу на зламі XX – початку XXI століть доводить, що культурна політика, яка базується на здобутках історико-культурної спадщини та традиційної культури, є реальним інструментом у боротьбі з економічною кризою [36].

Культурна різноманітність є такою ж необхідною, як і біологічна різноманітність. Проте на сучасному етапі культурі загрожують різні фактори: в одному випадку – надмірний вплив глобалізації створює загрозу для культури національних меншин, в іншому – релігія здійснює тиск на

культуру. Під тиском глобалізації зникають мови, втрачаються традиції, послаблені культури опиняються на узбіччі, а то й зовсім зникають. До цього додалась пандемія COVID-19 та російська військова агресія. Загроза суттєвого зменшення культурної різноманітності надто серйозна. Розуміння цих викликів і загроз світовою громадськістю активізувало зусилля щодо збереження і розвитку культурної різноманітності. Діяльність міжнародної спільноти концентрується у таких напрямках: охорона всесвітньої спадщини, захист рухомої і нематеріальної спадщини, заохочення міжкультурного і міжрелігійного діалогу, підтримка індустрії культури, захист авторського права, розвиток культурного туризму і підтримка музейної діяльності.

Уважне та дбайливе ставлення до культурної спадщини формує авторитет сучасних країн у міжнародній спільноті не менше, ніж сприятливі політичні фактори та зміцнення економіки. Національні традиції, обряди, кухня, самобутні виконавські мистецтва, у тому числі акторська гра, музика, спів, подекуди, несуть більше інформації про країну, ніж її політичний курс чи географічне розташування.

Сучасні міжкультурні комунікації є наслідком процесу інтеграції культур, що набуває все більших обсягів. Цей процес охопив різноманітні сфери суспільного життя і вже важко знайти етнічні спільноти, які б не відчули вплив культур інших народів. З одного боку, на основі економічної та інформаційної інтеграції світ об'єднується. З іншого ж, інтеграційні процеси ведуть до зростання культурної самосвідомості та культурної самоідентифікації.

Нематеріальна культурна спадщина відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні ідентичності окремої соціальної групи та особистості. Існування нематеріальної спадщини в її великому багатстві є необхідною умовою для збереження культурного розмаїття в умовах зростаючої глобалізації. Взаємне розуміння нематеріальної культурної спадщини різних громад допомагає в проведенні міжкультурного діалогу і виховує взаємну повагу до інших способів життя.

Значення нематеріальної культурної спадщини було визнане ЮНЕСКО, яка в 2003 році ухвалила Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини, розвиваючи її когерентне означення, а саме: «нематеріальна культурна спадщина» означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами та у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини.

Нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття і творчості людини. Для цілей вказаної Конвенції до уваги береться лише та нематеріальна культурна спадщина, яка є сумісною з існуючими міжнародними договорами з прав людини, з вимогами взаємної поваги між спільнотами, групами та окремими особами, а також сталого розвитку.

Нематеріальна культурна спадщина є основою розвитку креативних індустрій в Україні. Це необмежений унікальний ресурс, на базі якого може і повинен розвиватись туризм, використовуючі різні форми культурно-мистецьких активностей. Нематеріальна культурна спадщина є джерелом розвитку гастротуризму, локального зеленого туризму, фестивального руху та будь-яких інших культурних активностей [37]. На базі елементів нематеріальної культурної спадщини можливо формувати креативні кластери для розвитку території, залучення інвестицій, створення нових робочих місць і, як наслідок, збереження населення у громадах та подальший розвиток території. розвиток

3.2. Культурно-історичний та культурно-подієвий туризм

Кінець XX – початок XXI ст. в багатьох країнах світу проявився запитом на активне відродження самобутньої національної культури, спричинене своєрідним «етнічним вибухом» або «етнічним ренесансом». Його сутність полягає в розвитку етнічної самосвідомості та прагненні репрезентувати світові унікальні надбання локальних громад через сучасне бачення традиції. Це посприяло згуртуванню міжнародного світового співтовариства навколо ідеї відтворення, збереження та популяризації культурної спадщини, та зокрема, такого її різновиду як нематеріальна культурна спадщина.

Зараз відбувається пошук основних ресурсів, інструментів та засобів для формування ідентифікаційного «обличчя» території на локальному, регіональному та світовому рівнях [3]. З огляду на це, вважаємо, що саме НКС у всіх її проявах здатна заявити світові про унікальність локальної ідентичності території та її мешканців.

Українська держава почала активно заявляти про унікальні шедеври НКС на рівні територіальних об'єднань і намагається застосовувати всі можливі засоби сучасних комунікацій для презентації її в широкому інформаційному просторі. Потужним ресурсом втілення таких ініціатив є туризм як інструмент поширення ознак локальної ідентичності територій, що мають свої унікальні ресурси НКС. Водночас, варто пам'ятати, що саме громаді належить виключне право виступати єдиним і основним бенефіціарієм врегулювання будь-якої туристичної діяльності, пов'язаної зі спадщиною, яка поширена в певній місцевості. Адже неетичне ставлення до традицій, надмірна комерціалізація (як у випадку з елементом НКС «Маланкау селі Попова Гребля»), нівелювання інтересів громади, нерегульовані туристичні потоки: все це може спричинити загрози для елементів НКС. З урахуванням етики здійснення туристичної діяльності в зонах побутування елементів НКС, представники вітчизняного туристичного бізнесу все частіше співпрацюють з місцевими громадами і залучають до програм відвідування туристів локальні практики поширення НКС для

вітчизняних та іноземних мандрівників.

Активними формами співпраці є: проведення зустрічей з носіями НКС, організація майстер-класів та дегустацій, проведення квестів, залучення до спільних екскурсійних програм тощо у місцях побутування елементів НКС.

В умовах сучасної ринкової економіки туризм є об'єктом вивчення багатьох наук. Це свідчить про те, що туризм охоплює не лише економіку різних країн, а також культурну спадщину, традиції, релігію та ремесла.

В українському суспільстві все помітнішим стає поглиблення інтересу до історичного минулого, дослідження невідомих сторінок вітчизняної історії. Більше робиться акцент на роль культурної спадщини як матеріальної, так і нематеріальної, як складових формування української ідентичності, мови, традицій, духовних цінностей, що є важливим фактором усвідомлення українців як єдиної нації. Тому, актуальним в наш час є залучення та популяризація атрактивних об'єктів відвідування, що ідентифікують в уяві туриста певну територію та задовольняють споживчий попит відвідуванням унікальних туристичних атракцій.

Важливе місце серед туристичних ресурсів посідають об'єкти нематеріальної культурної спадщини українського народу, що виступають підґрунтям культурно-пізнавально, етнічного, паломницького та інших видів внутрішнього та в'їзного туризму. Об'єкти нематеріальної культурної спадщини відображають збережену етнокультурну самобутність етнорегіонів України. Передача та популяризація традицій, оригінальність та неповторність їх представлення приваблює туристів та підвищує конкурентні переваги українських соціокультурних послуг на світовому ринку та сприяє вихованню національно-патріотичних почуттів українців.

Слід поєднати традиційні форми діяльності, які історично сформували ці території, з інноваційними видами, до яких відноситься і туризм.

До цих пір законодавчо не затверджена методологія кількісного визначення впливу туризму на економіку та соціальну сферу держави. А

через це складно чітко визначити економічну роль туризму і, відповідно, культурної спадщини для певної території та їхній вплив на національну економіку в цілому. Історико-культурна спадщина, як матеріальна, так і нематеріальна, має великий вплив на моральне і духовне життя. Для збереження та збагачення переліку об'єктів нематеріальної культурної спадщини, включення їх до реєстрів надбань людства, необхідно розробити національну програму їх вивчення, відродження, збереження та використання в туристичній й у соціокультурній діяльності загалом. Все це потребує вагомій державній фінансовій підтримки, цілеспрямованої державної політики, спрямованої на вивчення й відродження історико-культурної спадщини етнорегіонів України, її культурних надбань відповідно до Конвенції ЮНЕСКО з цих проблем.

До збереження культурної спадщини необхідно залучати такі інституції, які будуть незалежні від державних фінансових джерел. На культурну політику повинні впливати науковці та громадські організації, їхня думка повинна враховуватись першою у питанні збереження культурної спадщини. Також важливим є визнання місцевої громади цінності тих туристичних ресурсів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, які є її родзинкою, брендом тощо [38]. Важливим чинником культурного розвитку території мають бути освітні програми, що залучають до цієї роботи небайдужих та ініціативних людей, для проведення фестивалів, волонтерських робіт, семінарів, конференцій, інших комунікативних заходів. Місцева спадщина є важливим чинником приваблення інвесторів та їх ресурсів. Тому наявність грамотних та оригінальних проектів зі збереження спадщини є важливою передумовою для розвитку громад. Використання різних форм залучення елементів нематеріальної культурної спадщини України до туристичних практик сприятиме їх популяризації, а їх різноманіття забезпечить розвиток туризму навіть у кризових умовах Галузь гостинності, що включає підприємства туристичного і готельноресторанного бізнесу сьогодні стає важливим фактором, який задовольняє духовні,

моральні потреби людей, сприяє утворенню робочих місць, залученню інвестицій, загальному розвитку економіки, Сьогодні люди подорожують з найрізноманітнішими цілями, такими як заняття спортом, відпочинок, участь у спортивних походах, ознайомлення з місцевими пам'ятками культури, відвідування рідних місць. Так виникають нові, сучасні види туризму. В даний час спеціалісти вирізняють багато видів туризму. Однак однією з основних є класифікація туризму залежно від потреби особи, яка подорожує. При цьому сам турист розглядається в якості активного або пасивного суб'єкта туристичної діяльності. Туристська діяльність з часом видозмінювалася від традиційних видів, пов'язаних з культурою, спортом, до новітніх, таких як пригодницький туризм, сільський, гастрономічний тощо. Зауважимо, що процес формування нових видів туризму продовжується. Україна славиться своєю багатовіковою історією, величезною культурною спадщиною та незабутніми традиціями. Тож туристи прямують саме до нас за враженнями, і ми, як господарі нашої країни створюємо сприятливі умови для іноземних туристів [39].

Для залучення іноземних туристів у нас в країні досить часто проходять національні фестивалі, які якнайкраще висвітлюють нашу культуру та традиції. До таких відносяться гуляння в Карпатському регіоні з народною архітектурою, звичаями, фольклором, кухнею. Добре відомим в Україні та закордоном є щорічний Сорочинський ярмарок, де можна придбати фермерські продукти, вишиванки, різноманітні українські сувеніри, взяти участь у театралізованих дійствах, насолодитися народними піснями і танцями у виконанні фольклорних колективів.

Зважаючи на вище викладене, можна сказати, що Україна достатньо багата на туристичні ресурси. Для того, щоб сприяти розвитку туризму в країні слід підвищувати попит на цей тур-продукт, як спрямовуючи увагу туристів на історію свого краю, так і ознайомлюючи з історико-культурними пам'ятками 123 інших регіонів. Бо саме наша культура є неповторною та самобутньою. Потрібно відроджувати та підтримувати її у всіх галузях

господарства. І тоді наша країна буде на високому рівні попиту у туристів.

Туризм почав активно розвиватись з середини XIX століття, поступово виокремлюючись в самостійну галузь. На початку XX століття більшість країн Європи та Сполучених Штатів Америки мали розроблені туристичні маршрути, якими користувався незначний прошарок суспільства. З розвитком економіки, підвищенням купівельної спроможності населення туристичні послуги стали доступними більшому сегменту населення. Протягом XX століття туризм розвинувся в повноцінну галузь економіки.

Наявність унікальної матеріальної та нематеріальної культурної спадщини в Україні дозволяє стверджувати, що в нашій країні є всі передумови для становлення культурно-пізнавального туризму, який у більшості країн світу є одним з основних джерел розвитку.

Історико-культурний туризм – найбільш розповсюджений вид активного відпочинку, який базується на інтересі до історико-культурної спадщини людства. Культура країн і народів є одним з основних елементів туристського інтересу. Цікавість туристів щодо інших культур – це один з найсильніших мотиваторів для подорожі.

Культурна спадщина має і нематеріальний прояв: традиції, обряди, народні ремесла, притаманні якомусь конкретному регіону – створюють особливу привабливість для туристів. Традиційні народні художні промисли України, при належному розвитку, стимулюють додатковий приплив туристів у регіон, створюють нові робочі місця, що покращує економічне і соціальне життя населеного пункту.

Важливу роль у розвитку культурного туризму та налагодженні культурних контактів між народами світу відіграє діяльність організації ЮНЕСКО, за допомогою якої міжнародні туристські організації провели низку міжнародних конференцій з різних питань розвитку суспільства і культури. У світі з ЮНЕСКО співпрацюють 104 організації з розвитку культурного туризму. Створення Репрезентаційних списків матеріальної та нематеріальної культурної спадщини популяризують культурне надбання

країн в усьому світі.

Особливою увагою зараз користується подієвий туризм. Такий вид туризму базується на унікальних туристичних пропозиціях і передбачає участь в цікавих культурних подіях.

Подієвий туризм може влучати в себе одночасно й інші види туризму (наприклад, історичний, етнографічний) і цим є привабливим, як для туристів, так і для територій і громад, які надають такі види послуг.

На сьогодні громади Вінниччини тільки розпочинають шлях розвитку туристичної гаузі, побудованої на ресурсі нематеріальної культурної спадщини. Задля повноцінного розвитку галузі туризму носіям елементу необхідно засвоїти додаткові знання не тільки з питань НКС, а також базові основи ведення бізнесу, рекламних та маркетингових стратегій. Задля цього необхідно створювати початкові курси з базовими знаннями з вищеперелічених тем. Варто розглядати проведення таких циклів навчальних семінарів на базі громад, господарств, які можуть бути зразком з використання елементів НКС для розвитку туристичної галузі. Такі господарства можуть створити економічні кластери в населених пунктах і збільшувати інвестиційний та економічний потенціал громади [35].

3.3. Фестивальний рух

Здобуття незалежності сприяло розширенню міжнародних контактів та принесенню закордонного досвіду проведення фестивалів до України. Разом з тим розширюється аудиторія фестивалів.

Останнє десятиріччя ознаменувалося зростанням на українському просторі літніх open-air фестивалів, які передбачають кількадедне проживання учасників на території, тим самим забезпечуючи максимальне включення їх у фестивальний простір («Підкамінь», «Форт-місія», «АртПоле»).

Фестивальна традиція має давню історію і пов'язана з раннім етапом традиційного суспільства, яка згодом унаслідок тривалої еволюції отримує

форму культурно-мистецького явища найрізноманітніших видів і спрямувань.

Нині фестивалі в Україні ми можемо розглядати як подієві ресурси регіонального й місцевого масштабів. Їх популяризація сприятиме переходу деяких з них до розряду подієвих ресурсів глобального характеру. На сучасному етапі в Україні проводиться значна кількість етнофестивалів. Більшою мірою вони привертають увагу внутрішніх туристів та ще порівняно незначну кількість іноземних. Ресурсна база етнофестивального туризму складається з існуючої інфраструктури фестивалів, їх організаторів, туристичного, природного та історико-культурного потенціалу країни. Дана база досить велика на сучасному етапі і, за умови її ефективного використання.

Якщо подивитися на всі великі фестивалі, вони розпочиналися саме тоді, коли відбувалась глибока криза – як правило, під час війни чи під час пандемії, економічної депресії, чи під час суспільних негараздів. Фестиваль завжди є способом вивести громаду чи місцевість із кризи, фестиваль може об'єднати людей – хай на кілька моментів, але цього достатньо, слід показати, що в цьому місці може бути життя, де все зруйноване, де панує криза, де знищена інфраструктура – де, вочевидь, складно створити «оперний театр», але можна організувати фестиваль. Фестиваль можна використати для залучення людей у різні способи – скажімо, як можливість самовираження, це здатно автоматично об'єднати людей, показуючи їм спільну культуру, а не різні мови, різні субкультури.

Фестивальний рух у Вінницькій області тільки починає свій висхідний шлях. Перша значна плеяда фестивалів, присвячених 30-річчю Незалежності України стала заклала успішні підвалини для подальшого розвитку фестивального руху. Перед війною до втілення було розроблено та підготовлено проведення 11 масштабних фестивалів у різних громадах Вінниччини, присвячених 90-річчю створення Вінницької області. У кожному з цих фестивалів було передбачено використання і залучення

нематеріальної культурної спадщини громад, в яких проводиться захід.

На сьогодні активні працівники галуз культури Вінницької області, удосконалюють наявні та розробляють нові фестивалі, які будуть проводитись у громадах області після Перемоги.

Висновки до третього розділу

Нематеріальна культурна спадщина є основою розвитку креативних індустрій в Україні. Це необмежений унікальний ресурс, на базі якого може і повинен розвиватись туризм, використовуючі різні форми культурно-мистецьких активностей. Нематеріальна культурна спадщина є джерелом розвитку гастротуризму, локального зеленого туризму, фестивального руху та будь-яких інших культурних активностей.

Важливу роль у розвитку культурного туризму та налагодженні культурних контактів між народами світу відіграє діяльність організації ЮНЕСКО, за допомогою якої міжнародні туристські організації провели низку міжнародних конференцій з різних питань розвитку суспільства і культури. У світі з ЮНЕСКО співпрацюють 104 організації з розвитку культурного туризму. Створення Репрезентаційних списків матеріальної та нематеріальної культурної спадщини популяризують культурне надбання країн в усьому світі.

Нині фестивалі в Україні ми можемо розглядати як подієві ресурси регіонального й місцевого масштабів. Їх популяризація сприятиме переходу деяких з них до розряду подієвих ресурсів глобального характеру. На сучасному етапі в Україні проводиться значна кількість етнофестивалів. Більшою мірою вони привертають увагу внутрішніх туристів та ще порівняно незначну кількість іноземних. Ресурсна база етнофестивального туризму складається з існуючої інфраструктури фестивалів, їх організаторів, туристичного, природного та історико-культурного потенціалу країни. Дана база досить велика на сучасному етапі і, за умови її ефективного використання.

ВИСНОВКИ

У культурному просторі сучасного суспільства відбуваються значні зміни, пов'язані з процесом глобалізації. Під її впливом зникають мови, змінюються, забуваються і втрачаються традиції, локальні культури послаблюються, зникають або жевріють на межі зникнення.

Нематеріальна культурна спадщина України – унікальне явище. Як і кожна із живих культур цього світу – наша культура неповторна і є невід'ємним складником світової культури. На повноцінний розвиток традиційної культури впливає безліч чинників: історичний, взаємодія з іншими народами, економічні, географічні, соціальні умови, культурна політика держави. Разом з тим, національна культура – це цілісний пласт, організм, який включає в себе фольклор, етнографію, спадщину різних прошарків населення протягом усього історичного шляху, а також вплив інших народів та вплив діаспори.

Збереження традицій має життєвонеобхідним чинником для існування нації і країни. Особливо це стосується країн, де традиції є живою реальністю, які формують ідентичність особистості кожного жителя. Таку спадщину необхідно зберігати, як фундамент нації, досліджувати, розвивати, пропагувати та використовувати.

Нематеріальна культурна спадщина активно впливає на соціальний та економічний розвиток. Формат розвитку НКС, як ресурсу має декілька напрямків, кожен з яких позитивно впливає на інвестиційну привабливість громади.

Формат залучення нематеріальної культурної спадщини, як головного чинника розвитку фестивального руху демонструє нам наступні результати:

- підвищення соціокультурного добробуту;
- покращення внутрішнього мікроклімату у громаді;
- покращення економічних показників;
- створення впізнавості території за локальними особливостями

(брендування)

Значну кількість традиційних фестивалів також можна розглядати, як частину нематеріальної культурної спадщини. Вони вже є однією з наших національних культурних цінностей, яку слід передавати у майбутнє, зберігаючи їхні традиційні, автентичні характеристики.

Таким чином, виуористання нематеріальної культурної спадщини, як головного чинника фестивального руху є тим, що може трансформувати громаду за короткий час, краще за будь-які інші засоби. Історики, народні майстри, краєзнавці, митці, всі, хто підтримує та зберігає культурну спадщину України повинні розуміти перспективність даного напрямку та активно брати участь у фестивальному руху.

Отже, проаналізувавши актуальні питання впливу нематеріальної культурної спадщини на фестивальний рух у Вінницькій області у контексті історико-культурологічного підходу, можемо стверджувати, що поєднання цих двох чинників є унікальним, колоритним драйвером розвитку креативних індустрій в Україні, які спонукають до впровадження інновацій та активної синергії з індустріями різних сегментів культурно-креативного простору на основі людиноцентризму. Важливо й те, що вони надають безпрецедентну можливість популяризувати українську культуру і культурно-креативний простір як в Україні, так і за кордоном. Це можливість одночасно підвищити інвестиційну привабливість громади та демонструвати усьому світові унікальну культуру України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) Том 10. Режим доступу: <http://sum.in.ua/p/10/580/1>
2. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ. Київ : Дакор, 2003. 304 с.
3. Мрига П. Н. Тлумачний словник театральних термінів. Тернопіль, 2011, 240 с.
4. Фромм Е. Мати чи бути? Київ: Український письменник, 2010
5. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
6. Закон України Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text>
7. Міністерство культури України. Наказ №1319. Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-18#Text>
8. Міністерство культури України. Наказ № 1521. Про затвердження примірного зразка форми облікової картки об'єкта (елемента) нематеріальної культурної спадщини. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1521734-12#Text>
9. Міністерство культури України. Облікова картка. Режим доступу: <https://mkip.gov.ua/content/nematerialna-kulturna-spadshchina.html>
10. Міністерство культури України. Наказ №932. Про затвердження Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1794-13#Text>

11. Міністерство культури України. Наказ № 439. Про затвердження Положення про Експертну раду по нематеріальній культурній спадщині. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-17#Text>
12. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини. Режим доступу: <https://mkip.gov.ua/content/nematerialna-kulturna-spadshchina.html>
13. Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України. Режим доступу: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua/site/introdaction>
14. Міністерство культури України. Наказ №438. Про затвердження Положення про премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0735-17#Text>
15. Програма розвитку культури Вінницької області на 2018-2022 роки. Режим доступу: <https://bit.ly/3QpVzxi>
16. Управління культури і мистецтв Вінницької обласної державної адміністрації. Наказ №18. Про затвердження Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при управлінні культури і мистецтв облдержадміністрації. Режим доступу: <https://vincult.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/3.pdf>
17. Управління культури і мистецтв Вінницької обласної державної адміністрації. Наказ №19. Про затвердження порядку створення та ведення переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Вінницької області. Режим доступу: <https://vincult.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/4.pdf>
18. Громадська організація «Етномайстерня Коло». Режим доступу: <https://www.facebook.com/EthnostudioKolo>
19. Сентемон Н. А. Креативні індустрії в культурі: теорія, історія, практика. Київ, 2019. Режим доступу: <https://bit.ly/3iqsh4Y>
20. Альманах «Світлиця». Вінницький обласний центр народної творчості, Вінниця, 2015 №4

21. Український центр культурних досліджень. Фестиваль «Диво з горнятка – тиманівська каша». Режим доступу: <https://uccs.org.ua/novyny/dyvo-z-horniatka-tymanivska-kasha/>
22. Голос України, 29 серпня 2019 р. Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/320834>
23. Моя Вінниця. Режим доступу: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/culture/50900.html>
24. Вінницька обласна військова адміністрація. Режим доступу: <https://vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/21834-proiekt-shliakhamy-tkanoi-bushi-iaskravyyi-pryklad-rozvytku-industrii-emotsii-v-turystychnii-haluzi-vinnychchyny>
25. Томашпільська районна державна адміністрація. Режим доступу: <https://tomrda.gov.ua/news/868446878746845/>
26. Вежа. Портал новин. Режим доступу: <https://vezha.ua/tradytsiya-vodyty-volodara-na-vinnychchyni-uvijde-do-natsionalnogo-pereliku-elementiv-kulturnoyi-spadshhyny-video/>
27. Чечельницька районна рада. Режим доступу: <https://chechelnyk-rada.gov.ua/novini/malanka-rodом-iz-popovoi-grebli/>
28. Вінниця сьогодні. Режим доступу: <https://today.vn.ua/vpershe-na-vinnychchyni-v-ulanivskij-gromadi-projshov-festyval-kartoplya-po-ulanivsky/>
29. Управління культури і мистецтв Вінницької облдержадміністрації. Режим доступу: <https://vincult.gov.ua/ii-mizhnarodne-svyato-narodnoho-mystets-2/>
30. Вінницький обласний центр народної творчості. Режим доступу: https://www.vocnt.org.ua/event/velikodna_pisanka_2019
31. Вінницька обласна військова адміністрація. Режим доступу: <https://suspilne.media/142558-najmasovise-vikonanna-sedrika-na-vinniccini-vstanovili-rekord/>
32. Вінниця Інфо. Режим доступу: <https://www.vinnitsa.info/news/v-bushi-vidbuvsya-festyval-khudozhnikh-promysliv-podil-s-kyu-oberih-foto.html>

33. Міністерство культури та інформаційної політики України.
Режим доступу: https://mkip.gov.ua/news/3682.html?fbclid=IwAR2Q-sMRjQoyXV8uZPakxly99zDwXi1LqPB3EWemoTiLCG_gjKMKxqkL1Yw
34. Cedos. Дослідження. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/kultura-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/>
35. Культура та креативні індустрії – як основа розумної стратегії розвитку малої території. Тульчин, 2018 р.
36. Копієвська О.Р. Культурний капітал як компонента сучасної держави // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. Київ: Міленіум, 2016. № 1. С. 17–21.
37. Копієвська О.Р. Поняття «локальне» в контексті сучасних культурних практик та креативних ініціатив // Культурні та креативні індустрії: історія, теорія та сучасні практики: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 24 квітня 2017 р. Київ : НАКККіМ, 2017. С. 64–67.
38. Методичні настанови щодо формування номінаційного домьє елемента нематеріальної культурної спадщини. УЦКД, Київ, 2019.
39. Лабораторія трансформації. Практичні поради для агентів змін малих міст». Міністерство культури України. Інститут культурної політики. Київ, Вінниця, 2016 р.